

Ivadas

XX a. trečiame ir ketvirtame dešimtmeciuose Kauno kultūrinis gyvenimas gana veržliai plėtojosi: tai liudija ir vienas jo reiškinių – sparčiai gausėjančios parodos. Nuo dailės iki žemės ūkio – gana plačią temų ir formų įvairovę aprėpusios parodos buvo organizuojamos muziejuose, dailės galerijose ar salonuose ir plačiai pasklido po draugijų ir organizacijų sales, Valstybės teatrą, Meno mokyklą, Seimo, Kooperacijos bei Žemės ūkio rūmus, gana dažnai – Biržos salę, persikėlė ir į atviras miesto erdves – Žaliakalnį... Universitetas taip pat svetingai atvėrė duris dailės ekspozicijoms, jo padaliniai ar pavieniai akademinės bendruomenės nariai patys organizavo įvairias parodas. Reikia pažymėti, kad VDU apskritai nestokota įdomių kultūrinių renginių: literatūrinių skaitymų ir teismų, viešų paskaitų ir muzikinių seminarijų, skirtų didžiųjų kompozitorių kūrybai nagrinėti ir atlikti, čia įkurti net keli muziejai. Į du iš jų, įsikūrusių Didžiouosiuose rūmuose, suplaukdavo lankytojai iš visos Lietuvos. 1934 metais, vykdant Juozo Tumo-Vaižganto testamentinę valią, atidarytas jo memorialinis muziejus. Profesoriaus Tado Ivanausko vadovaujamą Zoologijos muziejų ypač lankė moksleiviai. Alma mater gyvenimą taip pat sodrino studentų korporacijų renginiai ir šventės.

Straipsnio tikslas – ištirti 1922–1940 metais VDU vykusias parodas ir atskleisti jų visumos vaizdą, siekiant išvelgti organizavimo paskatas bei ryšį su laikinosios sostinės kultūrine erdve.

Pagrindinius tyrimo šaltinius sudaro parodų katalogai, plakatai, skelbimai, kvietimai, šiuos renginius atspindėjusi tuometinių periodinių leidinių medžiaga, memuarai. Nagrinėjami temai taip pat praverė publikuota faktografinė

medžiaga – *XX a. lietuvių dailės istorijoje* paskelbti chronologiniai vykusių dailės parodų sąrašai¹.

Ši tema kompleksiskai nagrinėjama pirmą kartą, todėl jos istoriografija yra labai negausi bei fragmentiška. Jai sąlygiškai priklausytų du tiriamieji darbai. Naujausias tyrimas – menotyrininkės dr. Jolantos Mulevičiūtės 1918–1940 metų Lietuvos dailės gyvenimą nagrinėjanti monografija, kurioje apžvelgta ir kai kurių VDU vykusių dailės parodų vieta tuometiniame meno pasaulyje. Istorikės Sigitos Noreikienės knyga išsamiau atskleidė *Lietuvių draugijos TSRS tautų kultūrai pažinti* rengtų parodų tikslus, ekspozicijų turinį ir darytą politinę bei kultūrinę įtaką tuometinei visuomenei².

Turimais duomenimis, aptariamam laikotarpiu Universitete buvo organizuotos 27 parodos, kurias, remiantis esminiais jų požymiais, sąlygiškai galima skirstyti į dvi pagrindines grupes: dailės ir spaudos bei kultūros parodas.

Dailės parodos

Jų organizavimo pradžia Kaune siekia XIX a. pabaigą, kai 1895 metais šiame gubernijos centre įvyko pirmoji meno paroda. 1908 metais iš Vilniaus atkeliavo Pirmosios lietuvių dailės parodos ekspozicija, turėjusi nemažą pasisekimą³. Tačiau intensyvus parodų rengimas prasidėjo, Kaunui tapus laikinąja sostine ir dailės bei literatūrinio gyvenimo centru.

Remiantis įvairiais šaltiniais pavyko nustatyti, kad nuo 1924 iki 1935 m. meninė kūryba Universitete eksponuota 18 kartų. Tai daugiausia lėmė socialinės priežastys, nes sunkiai finansiškai besiverčiantys Kauno menininkai neturėjo tinkamos nuolatinės parodų salės ir dar negreitai įsigijo tinkamų kūrybos eksponavimui nuosavų patalpų (salonų). VDU patalpos (ypač – Pirmųjų rūmų salė) buvo dažnai pasirenkamos ir dėl to, kad traukė palankios eksponavimo sąlygos, tikėtasi atidesnio inteligentų ir kolekcininkų dėmesio. Kita vertus, ši parodinė veikla padėjo tenkinti naujosios akademinės bendruomenės kultūrinius interesus. Universitete vykusias dailės parodas galima skirstyti į kolektyvines, grupines ir personalines.

Kolektyvinės parodos plačiausiai ir įvairiausiai atskleidė to meto kūrybos ir kultūros procesus ir kartu darė jiems įtaką. Didžiausias parodas organizavo tuometinės lietuvių menininkų organizacijos, metinėse apžvalginėse

¹ *XX a. lietuvių dailės istorija*, Vilnius, 1982–1983, t. 1, p. 284–286; t. 2, p. 438–441.

² J. Mulevičiūtė, *Modernizmo link: dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje: 1918–1940*, Kaunas, 2001, 223, [1] p.; S. Noreikienė, *Lietuvių draugija TSRS tautų kultūrai pažinti (1929–1940)*, Vilnius, 1978, 108 p.

³ Išsamiau apie šias parodas žr.: N. Lietuvninkaitė, *Kauno senoji knyga: raiška ir plėtotė 1843–1918 metais*, Vilnius, 2006, p. 132; *XX a. lietuvių dailės istorija*, Vilnius, 1982, t. 1, p. 17–25.

ar jubiliejinėse parodose pristačiusios tapybos, skulptūros, architektūros kūrybines idėjas. Tuo metu tradicinėmis tapo pavasario (vėliau rengta ir rudens) dailės parodos. Kelios iš minėtų parodų įvyko VDU rūmuose. 1926 m. Lietuvos dailės draugijos organizuotoje parodoje eksponuota 143 tapybos, scenografijos ir skulptūros kūriniai. Įdomu, kad iki mūsų dienų išliko šios parodos katalogas su žymaus jos lankytojo – poeto ir diplomato Oskaro Milašiaus marginalijomis prancūzų kalba (vėliau kartu su asmeninės bibliotekos rinkiniu paties poeto padovanotas VDU)⁴. Ketvirtojo dešimtmečio pradžia pasižymėjo keliais reikšmingais meno įvykiais, lėmusiais permainas dailės pasaulyje. 1930 ir 1931 m. sankirtoje debiutavo pirmoji Kauno meno mokyklos absolventų įsteigtos Nepriklausomųjų dailininkų draugijos paroda⁵. Tačiau jų debiutas neatnešė nei profesionalios sėkmės, nei tapo kūrybiniu iššūkiu senosios dailininkų kartos idėjoms, todėl nuvylė recenzentus⁶. Reikia pažymėti, kad vėliau ši draugija organizavo Universitete ir pažintinį meno istorijos paskaitų ciklą. 1931 m. pabaigoje atkeliavo kolektyvinė Vilniaus dailininkų paroda, dailės istorikės dr. Jolantos Mulevičiūtės vertinimu – viena iš trijų, skelbusių naujo kūrybos kelio – modernizmo – atėjimą⁷. Parodoje dalyvavo Vytautas Kairiūkštis ir keturi jo mokiniai: Juozas Mačiulis, Balys Macutkevičius, Vladas Drėma bei Rapolas Jachimavičius, pateikę 125 darbus⁸. Jų modernistinė kūryba, turėjusi pasisekimą Vilniuje, laikinojoje sostinėje nesulaukė nei didelio lankytojų susidomėjimo, nei palankios kritikos, nes dalis recenzentų (Adomas Jakštas, Juozas Vienožinskis, Ignas Šlapelis) buvo atvirai priešiški ar skeptiški nusiteikę, ir tik Vytautas Bičiūnas bei keli pavieniai vertintojai ieškojo teigiamų vilniečių parodos pusių⁹. 1933 metais Lietuvos dailininkų draugija surengė įdomią ir gausią parodą, skirtą lietuvių dailės veiklos 25-mečiui paminėti. Joje dalyvavo 24 tapytojai, grafikai ir skulptoriai iš visos Lietuvos ir eksponuota 327 darbai¹⁰. Paroda užėmė VDU pirmųjų rūmų salę ir dar dvi patalpas.

⁴ Lietuvos dailininkų pavasario paroda, kovas 27 d. – balandis 12 d., Universiteto rūmai, Kaunas: katalogas, Kaunas, 1926, 15 p.

⁵ *I-ji nepriklausomųjų dailininkų draugijos darbų paroda: katalogas*, Kaunas, [1933], [7], [10 iliustr.].

⁶ V. Bičiūnas, Pirmoji jaunųjų menininkų kūrinių paroda, *Lietuvos aidas*, 1930, kovo 25 d. Šioje recenzijoje pareikšta V. Bičiūno nuomonė palaikė ir kitų dailės kritikų.

⁷ J. Mulevičiūtė, *min. veik.*, p. 103–104.

⁸ Vilniaus dailininkų darbų parodos katalogas, Kaunas 1931 XII 27–1932 I 10, Kaunas, [1932], 1 lankst. [6 p.]: iliustr.

⁹ A. Jakštas, P. V. Kairiūkščio „Sielos lietuviškumas“ ir jo meniškasis „Credo“, *Rytas*, 1932, sausio 22; I. Šlapelis, Vilniaus dailininkų parodos paminėjimas, *Bangos*, 1932, nr. 2, p. 38–39; [V. Bičiūnas], Vilniaus dailininkų paroda, *Židinys*, 1932, nr. 1, p. 67; H. I. K., Atidaryta Vilniaus dailininkų paroda, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 1, p. 20.

¹⁰ *Lietuvos dailininkų draugijos dailės parodos katalogas*, Kaunas, VDU Pirmieji rūmai, 1933 m., Kaunas, 1933, 16 p.; V. D. universitete didelė Lietuvos dailininkų paroda, *Akademikas*, 1933, nr. 7–8, p. 154.

Grupinėse (nuo dviejų iki penkių dalyvių) parodose dominavo tuometiniams užsakovams patraukliausia dailės šaka – tapyba. Jose aktyviausiai reiškėsi Antanas Žmuidzinavičius, Kazys Šimonis, Jonas Mackevičius, Petras Kalpokas, Olga Dubeneckienė, Vladas Didžiokas ir kiti dailininkai. Greta tapybos, dažniausiai buvo pristatomi Juozo Zikaro ir Petro Rimšos skulptūros darbai. Šios parodos taip pat pasižymėjo nemaža apimtimi. 1924 m. parodos katalogas liudija, kad eksponuota 265 tapybos ir 15 skulptūros darbų¹¹. Dienraštyje „Lietuva“ šią parodą palankiai pristatė recenzentai¹². Spauda aprašė ir augantį dailės kolekcininkų dėmesį. Šioje parodoje paveikslų įsigijo prezidentienė Ona Stulginskienė, dr. Jurgis Šaulys, VDU pedagogai. Kai kurie pirkėjai akcentavo, kad „padarę pradžią savo privačiai paveikslų galerijai“¹³.

Universitete įvyko kelios reikšmingos *personalinės* dailininkų parodos. 1929 m. pabaigoje atidaryta Mstislavo Dobužinskio tapybos, grafikos ir scenografijos paroda¹⁴. Joje raiškiai atsiskleidė visas dailininko talentas – kelionių vaizdai, knygų grafika, scenografija, piešiniai, plakatai – beveik šimtas kūrinių. Dvi Antano Aleksandravičiaus skulptūros parodos išsamiai supažindino su menininko kūryba. 1925 m. pateikta 136 darbai, o po trejų metų VDU studentų Neo-Lituanijos korporacijos rūmuose eksponuota jau 160 kūrinių¹⁵. Menininkas pateikė žymių Lietuvos veikėjų biustų, bareljefų, skulptūrų, paminklų projektų. 1925 m. skulptoriaus paroda pasižymėjo ne tik iškilmingu atidarymu bei žymiojo kanklininko Prano Puskunigio koncertais, bet ir netikėtai ją išreklamavusiu incidentu, per kurį nukentėjo Antano Smetonos biustas bei kiti eksponatai. Visa tai intrigavo ir spaudą, ir visuomenę, todėl parodą aplankė kone rekordinis tiems laikams žiūrovų skaičius – daugiau kaip 5000 lankytojų¹⁶. Universitete eksponuotos savito ir ryškaus talento tapytojų Vlodo Eidukevičiaus ir Makso Bando parodos¹⁷. Jos buvo dėmesingai sutiktos dailės kritikų. Didelės įtakos ir reikšmės moderniosios kultūros plėtotei turėjęs

¹¹ Tapybos skulptūros paroda VII. 21-IX. 1–1924, Kaunas, Univ. rūmai: A. Žmuidzinavičius-Žemaitis, J. Mackevičius, K. Šimonis, J. Zikaras, P. Rimša: katalogas, Kaunas, [1924]. [1], 8 p.

¹² J. Strimaitis, Tapybos skulptūros paroda prasidėjo, *Lietuva*, 1924, rugpjūčio 22–23; J. Liubič-Zaleskienė, Tapybos ir skulptūros paroda, *Lietuva*, 1924, rugsėjo 1–2.

¹³ Dailės mėgėjas, Dailės paroda, *Lietuva*, 1924, rugsėjo 1.

¹⁴ M. Dobužinskis. Darbų paroda. 1929–1930. Kaunas: katalogas, Kaunas, [1929]. [7] p.: iliustr.

¹⁵ Antano Aleksandravičiaus skulptūros kūrinių paroda universiteto rūmuose: nuo 23-VI iki 1-VII – 1925 m.: katalogas, Kaunas, 1925, 4 p.; Antano Aleksandravičiaus skulptūros kūrinių paroda Neo-Lituanijos rūmuose, Parodos g. Nr. 10. 23-VI iki 23-VII: katalogas, Kaunas, 1928, 16 p.: iliustr.

¹⁶ Šis plačiai pagarsėjęs atsitikimas išsamiai nušviestas J. Mulevičiūtės, *min. veik.*, p. 28–29.

¹⁷ *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, Vilnius, 1983, t. 2, p. 439; Faktai ir idėjos, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 36, p. 766; Dailininko Makso Bando meno paroda, 1932 m. VIII 28 – IX 15, Kaunas: katalogas, Kaunas, 1932, [4] p.

žurnalas „Naujoji Romuva“ paskelbė dvi Adolfo Valeškos recenzijas. Kritikas palankiai sutiko pirmąją V. Eidukevičiaus tapybos parodą, nors patarimų, kaip tobulėti, irgi nepagailėjo¹⁸. VDU Humanitarinių mokslų fakultete eksponuotai M. Bando 24 kūrinių parodai A. Valeška skyrė daugiau dėmesio, gilinosi į dailininko nutapytų portretų psychologizmą, darbų impresionizmą¹⁹. Akademinei aplinkoje vykusių dailės parodų aktualumą neginčijamai liudija ir kultūrinės sostinės reakcija – dienraščių informacijos ir apžvalgos, dailės kritikų recenzijos „Naujojoje Romuvoje“ ar kituose leidiniuose. Ne kartą kilusi ir karšta polemika, sulaukta gausaus būrio lankytojų ir kolekcininkų dėmesio. Visos dailės parodos paliko pėdsaką VDU akademinės bendruomenės ir laikinosios sostinės kultūrinio gyvenimo sūkurėje.

Spaudos bei kultūros parodos

Devyneto spaudos bei kultūros parodų grupė perpus mažesnė, tačiau pasižymi ir rengėjų, ir tikslų, ir temų bei formų įvairove. Pirmiausia savo kultūrine ir visuomenine reikšme išsiskirtų dvi spaudos parodos. 1932 m. įvykusi VDU leidinių paroda supažindino su aukštosios mokyklos dešimtmečio akademinė veikla ir skatino mokslinės minties sklaidą²⁰. Nepaisant to, kad ji veikė vos tris dienas, tačiau buvo išsami (apie 1800 eksponatų: knygų, tęstinių leidinių, brošiūrų ar net straipsnių atspaudų) ir verta pasisėkimo. Ekspozicijoje buvo lengva orientuotis, nes spaudiniai buvo suskirstyti pagal VDU fakultetus, laikantis chronologinės bei abėcėlinės tvarkos. Reprerentacinę parodą suspėjo aplankyti beveik 1000 asmenų²¹. Parodos kuratorė buvo Universiteto biblioteka, kurioje, beje, veikė ir nuolatinė retų lietuviškų spaudinių ekspozicija, maloniai stebinusi net užsienio svečius²². Surengta paroda atskleidė, kokį svarbų įnašą VDU įdėjo į Lietuvos kultūros ir mokslo pažangą.

Išskirtinę lituanistinę vertę turėjo 1935 m. vykusio Pirmojo pasaulio lietuvių kongreso spaudos ir kultūros paroda. Iš pradžių ji atidaryta Universiteto pirmuosiuose rūmuose, vėliau perkelta į Vytauto Didžiojo kultūros muziejų²³. Trijuose turtingose parodos skyriuose eksponuoti spaudiniai, fotografija, dailė, heraldika, numizmatika ir kita medžiaga pirmą kartą plačiai supažindino su lietuvių gyvenimu išėivijoje ir tėvynėje. Specialus skyrius buvo skirtas

¹⁸ A. Valeška, V. Eidukevičiaus paveikslų paroda, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 38, p. 797: iliustr.

¹⁹ A. Valeška, Makso Bando paveikslų paroda, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 37, p. 772–773: iliustr.

²⁰ Universiteto leidinių paroda, *Rytas*, 1932, vasario 17 d.

²¹ Universiteto ir jo dėstytojų leidinių paroda, *Bibliografijos žinios*, 1932, nr. 1, p. 54–55.

²² Prof. Blesse apie V. D. universiteto biblioteką, *Bibliografijos žinios*, 1934, nr. 5, p. 162.

²³ Spaudos ir kultūros paroda, *Ateitis*, 1935, nr. 8–9, p. 383.

„Lituanikos“ skrydžiui paminėti. Savo tautinę veiklą pristatė lietuvių organizacijos, konfesinės bendruomenės, leidyklos, muziejai, pavieniai asmenys iš įvairių pasaulio žemynų. Ypač daug eksponatų (tapusių vertingu kultūros paveldu, dabar saugomu Lietuvos muziejuose ir didžiosiose bibliotekose) surinko ir pristatė JAV lietuvių kultūros veikėjas ir kolekcininkas dr. Aleksandras Račkus. „Naujoji Romuva“ gana išsamiai supažindino su parodos turiniu ir pabrėžė, kad ji – „didelės istorinės, mokslinės ir muziejinės vertės“²⁴.

Paneuropos organizacijos, kvietusios Europos valstybes vienyti, bendraminčiai 1933 m. sausį surengė nemokamą literatūros, fotografijos ir dokumentų parodą, atidarytą paties VDU rektorius prof. Vinco Čepinskio. *Paneuropos* paroda sukėlė poleminių reakciją, nes spauda iš karto prabilo prieštariniais balsais. Laikraščio „Akademikas“ teigimu, ji buvo „įdomi ir vertinga“²⁵, „Lietuvos aidas“ tik trumpai anotavo jos atidarymą, o revoliucingai nusiteikęs „Socialdemokratas“ ironiškai pavadino ją „priešpaskutine buržuazijos išsigelbėjimo viltimi“²⁶. Galima spėti, jog ši paroda taip pat prisidėjo, kad tų pačių metų spalį Lietuvoje atsirastų oficialiai registruota *Paneuropos* organizacija, de ja, ženklesnės veiklos neparodžiusi²⁷. Istorinę baltų praeitį pristatė ir VDU eksponuota kartografijos paroda. 1934 m. vykstant Lietuvių-latvių vienybės draugijos kongresui, korporacijos „Romuva“ studentai organizavo kartografijos ekspoziciją, pavadintą „Aisčių tautų žemėlapių paroda“. Jiems talkino Universiteto biblioteka ir Karo topografijos skyrius. Parodą aplankė per 2000 asmenų, tarp jų buvo diplomatų bei kitų garbių svečių²⁸. Ši paroda dar kartą patvirtino ir romuviečių entuziazmą bei aktyvumą organizuojant viešuosius renginius.

Kai kurios spaudinių ir ikonografijos parodos turėjo ryškų ideologinį brąžą. 1929 m. įkurta *Lietuvių draugija SSSR tautų kultūrai pažinti*, ėmusi organizuoti atvirai komunistines idėjas propagavusias parodas. Ji aktyviai veikė ir Universitete, nes Humanitarinių mokslų fakultete rado nemažą būrį narių bei gerbėjų. Šia draugija piktinosi įžvalgūs amžininkai, jos žalingos, nors ir legalios veiklos padarinius kritiškai įvertino šiuolaikiniai istorikai²⁹. Universiteto prieglobstyje įvyko trys „sovietinių rojų“ pristačiusios parodos³⁰. Iš Rusijos ir Ukrainos atkeliavusi ikonografinė ir spausdinta medžiaga siekė sudominti sovietinės santvarkos pramoninių, socialinių ir kultūrinių pranašumu. 1931 m. pabaigoje VDU pirmųjų rūmų salėje atidaryta Tarybų Ukrainos grafikos, knygos ir fo-

²⁴ A. Navarackas, Dr. A. M. Račkus muziejaus, išėivijos, kultūros ir spaudos paroda, *Naujoji Romuva*, 1935, nr. 37–38, p. 668–670; Nr. 39, p. 693.

²⁵ Paneuropiečiai Lietuvoje, *Akademikas*, 1933, nr. 1, p. 20.

²⁶ K. G., Paneuropa Kaune, *Socialdemokratas*, 1933, sausio 14.

²⁷ Paneuropa, *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1960, t. 21, p. 479.

²⁸ *Romuvos dešimtmetis: 1930–1940*, Kaunas, 1940, p. 77.

²⁹ M. Tamošaitis, Politika, prisidengusi kultūra, *Kultūros barai*, 2007, nr. 5, p. 67–72; Nr. 6, p. 67–71.

³⁰ S. Noreikienė, *min. veik.*, p. 65–71.

tografijos paroda. Jos kataloge buvo įdėta plati įžanga, supažindinanti su sovietinės šalies gyvenimo „ūgiu“, o ekspozicijos standai atspindėjo „industrijos“, „nacionalinės kultūros statybos“, „žemės ūkio“ progresą ir grafikų kūrybą. Iš viso paroda talpino virš 300 eksponatų (daugumą jų sudarė fotografijos)³¹. Lankytojų sulaukta nedaug, o laikinosios sostinės spauda kritiškai reagavo į šios parodos skleidžiamą sovietinę propagandą bei pačios draugijos veiklą³². Po ilgos pertraukos – 1939 m. – VDU įvyko dešimt dienų teveikusi Tarybinių vaikų knygų ir piešinių paroda, pirmiausia skirta pedagogams. Jos atidaryme dalyvavo Lietuvos oficialiosios valdžios ir SSSR pasiuntinybės ir diplomatinio korpuso atstovai. Kuklioje ekspozicijoje pateikta 401 knyga, pusė jų – rusų, o kitos įvairiomis kalbomis ir 70 vaikų piešinių. Parodyti naujai 1937–1938 m. SSSR leidiniai, galėję stebinti kauniečius nebent milžiniškais tiražais³³. Trečioji *Lietuvių draugijos SSSR tautų kultūrai pažinti* Universitete organizuota paroda įvyko 1940 m. pavasarį ir tarsi pranašavo slogias laikmečio permainas³⁴. TSRS motinos ir vaiko apsaugos parodoje pristatyta ikonografinė, spausdinta ir filmuota medžiaga, turėjusi įtikinamai liudyti apie sovietinės santvarkos pastangas gerinti moterų padėtį ir rūpintis augančia karta. Sovietiniuose archyvuose ir vėl užfiksuoti stulbinančio dydžio duomenys apie parodos reikšmingumą bei populiarumą – joje pabuvojo daugiau kaip 12 000 lankytojų³⁵. Aptartos trys *Lietuvių draugijos SSSR tautų kultūrai pažinti* organizuotos parodos vaizdziai iliustruoja tuometinį kultūrinių ir politinių lūžių laikmetį.

Visuomenės dėmesį visada patraukdavo Lietuvos jaunimo organizacijų pasirodymai. Lietuvių katalikų jaunimo sąjunga „Pavasaris“ 1938 m., anot tuometinės spaudos, tiesiog „užėmė“ VDU pirmuosius rūmus. „Pavasario“ veiklos raidą visapusiškai atskleidė ypač gausi (ir apimties, ir turinio atžvilgiu) tautodailės, taip pat spaudinių, ikonografijos, kraštotyros, archeologijos rinkinių ekspozicijos, vos sutilpusios keliose salėse. Pavyzdžiui, vienoje jų buvo pristatyta pavasarininkijos spauda ir sąjungos kuopų muziejėlių kraštotyros rinkiniai³⁶. Visuomenės pageidavimu parodos lankymo laikas netgi buvo pratęstas. Tarp antrosios grupės parodų pasitaikė ir tikros egzotikos – iš kelionės po Afriką grįžęs geografas prof. Kazys Pakštas surengė šio žemyno etnografijos parodą³⁷. Lankytojai galėjo susipažinti su unikaliais įvairių dirbinių, audinių ir ginklų, Afrikos gyvūnų kailių, įvairių mineralų ir kitų retenybų

³¹ *Tarybų Ukrainos grafikos, knygos ir fotografijos parodos katalogas*, Kaunas, [1931], 37 p.

³² Išsamiau apie parodos organizavimo aplinkybes žr.: S. Noreikienė, *min. veik.*, p. 28–31.

³³ Istorikė S. Noreikienė pateikė archyvinius duomenis, kad šią siauros tematikos trumpalaikę parodą aplankė neįtikėtinais didelis lankytojų srautas – apie 6000 žmonių. Išsamiau apie tai žr.: *ten pat*, p. 65–71.

³⁴ Už laimingą ir tvirtą šeimą: SSSR Motinos ir vaiko parodos atidarymas, *Laikas*, 1940, kovo 18.

³⁵ Išsamiau žr.: S. Noreikienė, *min. veik.*, p. 89–91.

³⁶ A. Leliušis, Pavasarininkai jau užėmė universitetą, *XX amžius*, 1938, birželio 25.

³⁷ Prof. K. Pakšto paroda, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 11, p. 268.

ekspozicija. Dauguma spaudos ir kultūros parodų pasižymėjo organizatorių tikslų bei idėjinio turinio įvairove, pritraukdavo tūkstančius lankytojų.

Reikia paminėti, kad VDU taip pat dalyvaudavo ir kitų miesto įstaigų rengtose kultūros parodose. Kaip leidėjas, Universitetas pasirodydavo metinėse leidybos parodose. Jas organizuodavo Kauno miesto savivaldybės V. Kudirkos viešoji biblioteka. 1935 m. Universiteto biblioteka pateikė daugumą iš maždaug 300 eksponuotų retų ir įdomių spaudinių Lietuvos ir Prancūzijos vyriausybių globotai ir Vytauto Didžiojo karo muziejuje atidarytai parodai „Napoleonas I Lietuvoje 1812–1937“³⁸. Taip pat šiai parodai talkino VDU dėstytojas, prancūzų kalbininkas, lituanistas Raimonas Šmitleinas (Schmittlein)³⁸. Pasi-taikė ir daugiau miesto kultūros renginių, kuriems įvairiais aspektais talkinin-kaudavo VDU akademinės bendruomenės atstovai.

Apibendrinimas

Nekyla abejonių, kad dailės, spaudos ir kultūros parodos, kaip ir kiti propagavę dvasines vertybes VDU renginiai, buvo pozityvus Universiteto akademinio ir kultūrinio gyvenimo reiškinys. Parodų sudėties bei turinio analizė patvirtina VDU vykusių parodų visumos reikšmę, nes jose atstovauti meno kūrėjų, spaudos leidėjų, akademinė ir kultūrinių bendrijų interesai bei siekta plačių tikslų – nuo meninių iki politinių idėjų raiškos ir sklaidimo. Apibendrinant galima teigti, kad dailės, spaudos bei kultūros parodos tvirtino ir plėtojo Universiteto ryšį su miesto ir šalies kultūrine bei visuomenine erdve ir prisidėjo prie VDU įvaizdžio kūrimo.

Nijolė Lietuvnikaitė

VMU IN THE CULTURAL SPACE OF
THE CITY: EXHIBITIONS HELD AT
THE UNIVERSITY (1922–1940)

Abstract

The aim of the article is to research the exhibitions held at VMU in 1922–1940 looking at their objectives and relation with the cultural space of the provisional capital Kaunas.

The major sources of the research are exhibition catalogues, posters, announcements, invitations, comments on the events found in the periodicals of those times and memoirs. As the present work is the first attempt to analyze

³⁸ *Napoleonas I Lietuvoje: parodos katalogas*, Kaunas, 1937, p. 61–94.

the topic in greater detail, the collected historiography is rather fragmented and sparse.

According to the collected data, 27 exhibitions were organized at the university during the analyzed period. Generally, events can be divided into two groups: art and press and cultural exhibitions. The majority of displays (18) presented collective, group, or personal works of artists in painting, sculpture, architecture and folk art. Moreover, 9 press and cultural exhibitions were organized in order to spread the topicalities of science and culture and/ or political interests of the organizers. The organizers of the displays were public and artists' organizations, academic community of the university and individual persons.

By being open to staging the exhibitions VMU together with other institutions and organizations contributed to the cultural life of the city. Exhibitions as well as other events propagating spiritual values indicated the positive tendencies of academic and cultural life of the university. The analysis of the composition and content of the exhibitions confirms their importance in the cultural space of the city. The organized events represented the interests of artists, publishers and academic and cultural societies and aimed at dissemination of a wide range of artistic and political ideas. Summarizing the research it can be stated that art, press and cultural exhibitions strengthened and developed the bonds between the university and the cultural and social space of the city and country at large and contributed to the formation of the university image.

Gauta: 2008 04 29

Priedas

1922–1940 metais VDU vykusių parodų chronologinis sąrašas

1924

1. *A. Žmuidzinavičiaus, J. Mackevičiaus, K. Šimonio, J. Zikaro, P. Rimšos tapybos, skulptūros paroda. Kaunas, Universiteto I rūmai; liepos 21 d. – rugsėjo 1 d.*

Š.: Tapybos skulptūros paroda VII-21 – IX-1 – 1924, Kaunas, Univ. rūmai: A. Žmuidzinavičius-Žemaitis, J. Mackevičius, K. Šimonis, J. Zikaras, P. Rimša: Katalogas, Kaunas, [1924], [1], 8 p.; parodos plakatas.

1925

2. *Meno paroda. LMKD. Kaunas, Universiteto I rūmai; balandžio 5–26 d.*

Š.: L.M.K.D. meno paroda universiteto rūmuose: Nuo bal. 5–26 d. 1925 m.: Katalogas, Kaunas, 1925, [12] p.

3. *A. Aleksandravičiaus skulptūros kūrinių paroda. Kaunas, Universiteto rūmai; birželio 24 d. – liepos 1 d.*

Š.: Antano Aleksandravičiaus skulptūros kūrinių paroda universiteto rūmuose: 23-VI – 1-VII – 1925 m.: Katalogas, Kaunas, 1925, 4 p.

1926

4. *Lietuvos dailininkų Pavasario paroda. LDD. Kaunas, Universiteto I rūmai; kovo 27 d. – balandžio 13 d.*

Š.: Lietuvos dailininkų pavasario paroda, kovo 27 d. – balandžio 12 d., Universiteto rūmai, Kaunas: Katalogas, Kaunas, 1926, 15 p.

1928

5. *A. Aleksandravičiaus skulptūros kūrinių paroda. Kaunas, Neo-Lituanijos rūmai; birželio 23 d. – liepos 23 d.*

Š.: Antano Aleksandravičiaus skulptūros kūrinių paroda Neo-Lituanijos rūmuose, Parodos g-vė Nr. 10. 23-VI – 23-VII: Katalogas, Kaunas, 1928, 16 p.: iliustr.; parodos plakatas.

6. A. Galdiko, J. Šileikos, J. Vienožinskio kūrinių paroda. (Trijų paroda). Kaunas, Universiteto III rūmai; birželio 24 d. – liepos 5 d.

Š.: *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, Vilnius, 1982, t. 1, p. 286.

7. Jubiliejinė Lietuvos dailininkų kūrinių paroda (skirta Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiui paminėti). Kaunas, Universiteto I rūmai; birželio 28 d. – liepos 5 d.

Š.: Jubiliejinė Lietuvos dailininkų kūrinių paroda, Kaunas, birželio 28 d. – liepos 5 d., 1928: Katalogas, Kaunas, 1928, [1], 7 p.

8. Lietuvos katalikių moterų draugijos paroda. Kaunas, Universiteto I rūmai; liepos mėn.

Š.: Lietuvių katalikių moterų draugijos 20 metų jubiliejinio kongreso darbų tvarka: Programa, Kaunas, 1928, 2 p.

1929

9. M. Dobužinskio darbų paroda. Kaunas, Universiteto rūmai; gruodžio 22 d. – 1930 m. sausis.

Š.: M. Dobužinskis. Darbų paroda. 1929–1930. Kaunas: Katalogas, Kaunas, [1929], [7] p.: iliustr.; parodos plakatas.

1930

10. A. Žmuidzinavičiaus, P. Kalpoko, V. Didžioko, B. Didžiokienės ir O. Dubeneckienės paveikslų paroda.

Š.: Paveikslų paroda 1930 Vytauto Didžiojo metų, balandžio 13–17 d.: Katalogas, Kaunas, [1930], [1], 4 [7 reprodukt.] p.; parodos plakatas.

11. M. Bartkevičiaus kūrinių paroda. Kaunas, Universiteto I rūmai; gruodžio 18 d. – 1931 sausio 13 d.

Š.: *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, Vilnius, 1983, t. 2, p. 438.

12. I Nepriklausomųjų dailininkų draugijos darbų paroda. Kaunas, Universiteto I rūmai; gruodžio 21 d. – 1931 sausio 12 d.

Š.: I-ji nepriklausomųjų dailininkų draugijos darbų paroda: Katalogas, Kaunas, [1930], [7] [10 iliustr.] p.; parodos plakatas.

1931

13. A. Žmuidzinavičiaus, V. Didžioko, B. Didžiokienės ir G. Bagdonavičiaus kūrinių paroda. (Keturių paroda). Kaunas, Universiteto I rūmai; kovo 29 d. – balandžio 12 d.

Š.: *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, Vilnius, 1983, t. 2, p. 438; parodos plakatas.

14. *Vilniaus lietuvių dailininkų kūrinių paroda. Kaunas, Universiteto rūmai; gruodžio 27 d. – 1932 m. sausio 10 d.*

Š.: Vilniaus dailininkų darbų parodos katalogas, Kaunas 1931-XII-27 – 1932-I-10. Kaunas, [1932], 1 lankst. [6 p.]: iliustr.; parodos plakatai.

15. *Tarybų Ukrainos grafikos, knygos ir fotografijos paroda. Atidaryta 1931 gruodžio 18 d. – 1932 sausio 8 d.*

Š.: Tarybų Ukrainos grafikos, knygos ir fotografijos parodos katalogas, Kaunas, [1931], 37 p.; parodos plakatas.

16. *VDU profesoriaus K. Pakšto parengta Afrikos žemyno etnografijos ekspozicijos paroda. 1931 kovas. VDU II rūmai, studentų skaitykla.*

Š.: Prof. K. Pakšto paroda, *Naujoji Romuva*, 1931, Nr. 11, p. 268.

1932

17. *V. Eidukevičiaus paveikslų paroda. Kaunas, Universiteto rūmai; Atidaryta 1932 rugpjūčio 28 d.*

Š.: *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, Vilnius, 1983, t. 2, p. 439.

18. *M. Bando paveikslų paroda. Kaunas, Universiteto rūmai; rugpjūčio 28 d. – rugsėjo 15 d.*

Š.: Dailininko Makso Bando meno paroda, 1932 VIII-28 – IX-15, Kaunas: Katalogas, Kaunas, 1932, [4] p. (Gretut. antr. ir tekstas liet., jidiš).

19. *VDU leidinių paroda vasario 15–17 d., Bibliotekos skaitykla.*

Š.: Universiteto leidinių paroda, *Rytas*, 1932, vasario 17.; Universiteto ir jo dėstytojų leidinių paroda, *Bibliografijos žinios*, 1932, Nr. 1, p. 54.

1933

20. *Lietuvos dailininkų draugijos dailės paroda (LDD) 25 metų veiklai paminėti. Lietuvos dailininkų draugija. Kaunas, Universiteto I rūmai. Atidaryta balandžio 11–23 d.*

Š.: Lietuvos dailininkų draugijos dailės parodos katalogas, Kaunas, V. D. universiteto Pirmieji rūmai, 1933 m., Kaunas, 1933, 16 p.

21. *„Paneuropos“ sąjūdžio leidinių paroda. 1933 sausio 8–15 d. VDU Didieji rūmai.*

Š.: Paneuropiečiai Lietuvoje, *Akademikas*, 1933, Nr. 1, p. 20.

1934

22. V. Norkevičiaus ir Č. Percikovičiūtės skulptūros ir tapybos paroda. *Kaunas, Universiteto I rūmai, didžioji salė; kovo 25 d. – balandžio 9 d.*

Š.: *XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940*, Vilnius, 1983, t. 2, p. 439.

23. *Aisčių tautų žemėlapių paroda. Rengėja „Romuvos“ korporacija. Kaunas, Universitetas.*

Š.: *Romuvos dešimtmetis: 1930–1940*, Kaunas, 1940, p. 77.

1935

24. *Pirmojo pasaulio lietuvių kongreso spaudos ir kultūros paroda. Kaunas, Universiteto I rūmai.*

Š.: A. Navarackas, Dr. A. M. Račkaus muziejaus, išėivijos, kultūros ir spaudos paroda, *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 37–38, p. 668–670; Nr. 39, p. 693.; Spaudos ir kultūros paroda, *Ateitis*, 1935, Nr. 8–9, p. 383.

1938

25. „Pavasario“ jaunimo organizacijos paroda. *Kaunas, VDU Didieji rūmai; birželis.*

Š.: A. Leliušis, Pavasarininkai jau užėmė universitetą, *XX amžius*, 1938, birželio 25, p. 12.; parodos plakatas.

1939

26. *Tarybinių vaikiškų knygų ir vaikų piešinių paroda. Universiteto pirmieji rūmai, sausio 3–13 d.*

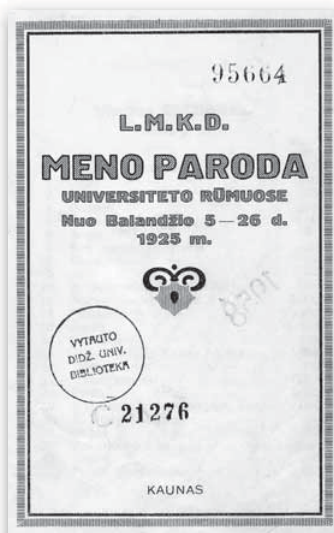
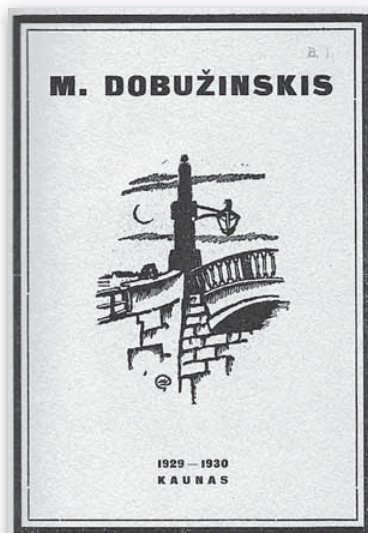
Š.: S. Noreikienė, *Lietuvių draugija TSRS tautų kultūrai pažinti (1929–1940)*, Vilnius, 1978, p. 65–71.

1940

27. *SSSR Motinos ir vaiko paroda. Kaunas, 1940, kovas VDU I-ų rūmų salė.*

Š.: Už laimingą ir tvirtą šeimą: SSSR Motinos ir vaiko parodos atidarymas, *Laikas*, 1940, kovo 18.

1925–1933 metais VDU
vykusių parodų plakatai

KAUNAS. I UNIVERSITETO RŪMAI
 Mickevičiaus g. vė. 27 nr.
 ---1930---
1930-V. D.-metals. Balandžio 13-27 d.
DAILININKŲ:
DIDŽIOKO VLADO
DIDŽIOKIENĖS BARBOROS
DUBENECKIENĖS OLGOS
KALPOKO PETRO
ŽMUIDZINAVIČIAUS-ZEMAIČIO ANTANO

P AVEIKSLŲ PARODA

Paroda atidaryta kasdien nuo 10-18 val.

Paroda atidaroma:
 sekmdienį, balandžio 13 d. 13 v.

Įėjimas
 Karėiviams ir moksleiviams - 50 ct.
 Atidarymą diena
 Išvystomi katalogai po 1 H. 50 ct.

NEPRIKLAUSOMŲJŲ
DAILININKŲ DRAUGIJOS
KŪRINIŲ

PARODA

Dalyvauja:

A. GALDIKAS,
β. Butys,
V. Brazdžius,
0. Draugelytė,
V. K. Jony nas,
R. Kalpokas,
L. Kazakevičius,
E. Kontrymas,
T. Petrailis,

J. Puišys,
A. Samulevičius,
A. Sepetyš,
A. Šukys,
A. Valeška,
V. Vizgirda,
J. Volcechavičius,
K. Žilinskas

1930 V. D. m. gruodžio 21 d.-
 1931 m. sausio mėn. 12 d.

L. V. D. Universiteto
I RŪMUOSE
 (Mickevičiaus gatvė).

Įėjimas . . . 1 - - LL.
 moksleiviams 50 ct.

Lankymo valandos:
 nuo 10 iki 18 val. kasdien.

Kaunas, I-se Universiteto rūmuose
Mickevičiaus g.
1931 metais nuo kovo 23 d. 1 val. p.p. iki balandžio 12 d. imtinai

A. Žmuidzinavičiaus
V. Didžioko
B. Didžiokienės
G. Bagdonavičiaus

PAVEIKSLŲ PARODA

Paroda atidaryta kasdien nuo 10 v. r. – sutemos

Jėjimas – 1 lit.
Kareiviams, studentams, mokytojiams, – 50 ka.
Kolektyvams – 500 p.

Vytauto Didžiojo Universitete
Diznuosiuose Rūmuose pirmojoje auditorijoje

š. m. sausio mėn. nuo 8 iki 15 d.
įvyksta

PANEUROPŲ PARODA

lietuvių, prancūzų ir vokiečių kalba Paneuropos sąjūdžio literatūra, fotografijos, diagramos ir kiti Paneuropos sąjūdžio dokumentai.

Paroda atidaryma sausio mėn. 8 d. 13 val.
ir kasdien lankoma 10 – 13 ir 16 – 19 val.

Parodon įėjimas nemokamas

Parodą galima įsigyti brošiūra „Paneuropos ABC“ bei Europos partijos programa ir užsisakyti visą Paneuropos sąjūdžio literatūrą.